

Goassa sá lik mánná sáhkadahttjá?

Ale vuorde ja gehtja!

Diehtogirjásj æjgádijda ja ávdástiddijda.

Giela ávddånibme la akta dajs
ájnnasabmusijs máná iellemin.
Giella midjij vaddá identitietav,
aktijvuodav iehtjádij ja dâbdov
gullut sebrudahkaj gânnâ viessop.

Mij moatte láhkáj moalgedip.
Ienemusá sijájs gudi gulli, adni
hállamgielav ja rumájgielav.
Hállamgiella li da bágo ma njálmes
bâhti ja rumájgiella soajttá liehket
giejvvim, gâktu muodov bårdudalá,
ja giejggim.

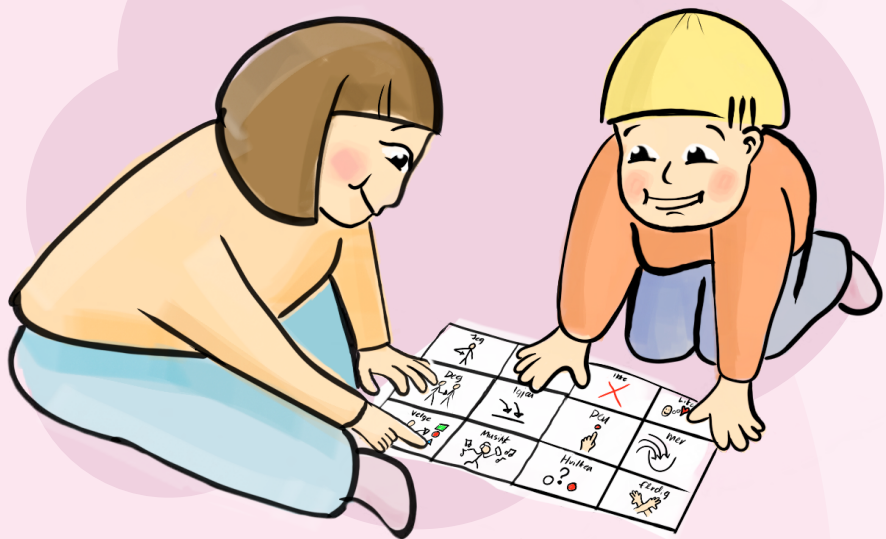
Dábálasj giela ávddånibme

Mánáj giela ávddånibme álggá juo riegádahttema
rájes, lahka hüksoulmutijj siegen. Gâ galggap máná
giela ávddånimev gâvvidit, de la ájnas sieradit
gielladádjadusá ja giellabuvvadime gaskan.
Gielladádjadus la mav mánná dádjat gâ sunji
sáhkadip, ja giellabuvvadibme li da bágo majt mánná
iesj adná. Dá guokta bieles nubbe nuppev vájkkudi.

Mánná ávddánahtta ietjas gielalasj dádjadusáv
ávddâl javllá ietjas vuostasj bágojt, ja dábálattjat
máná bukti viehka állo ienep bágojt gâ majt máhtti
javllat. Duola degu máhtta jagák javllat nágín
gallegasj bágov buojkulvissan; ieddne (enne),
vov-vov, valla dádjat máttiijt ienep bágojt. Avta- ja
guovtejagága gaskan oahppi máná álu ietjasa
50 vuostasj bágo. Guovtejagágij gaskan li stuorra
sieradusá, nágina li állim guhkás giellaávddånimen
ja bukti adnet máttiijt tjuodijt bágojt, iehtjâda adni
10-20 bágo, valla soajttá li guhkebuj állim
labudallamin. Gâ máná li oahppam birrusij 40-60
bágo, de dâjt aktij biedjagâhti smáv gârgadisâjda
degu «Vanntsa manáj». Sæmmi bále ávddån
bâhkoboannudadahka. Guovte- ja gâlmâjagák vijdet
ietjas bâhkoboannudagáv duon dán bâhkoklássaj,
ja jiednadibme sjaddá tjielggasabbon. Gâ máná li
birrusij gâlmâ jagága de gârgadisá guhkku, bágojt
sâjâdi ja máhtti gatjâdit ja sâgastit ájâdusâj, dâbdoj
ja juonga birra mav huomahi. Sihke bâhko-
boannudadahka, grammatihkka, gârgadisdahkam ja
jiednadibme maŋenagi bárrán dasik mánná I suláj
nieljejagák ja sujna I de dav majt gâhtjudip buorre
árggabiejvvegiella.

Mārāsta gus ietjat máná badjel?

Nágin máná riegádi juonga diliin man diehti marjunu sáhkadimijn, iehtjáda suommi, ja nágin máná e dájmalasj hállamgielav ávddánahte. Dát guoská mánájda duon dán diagnávsájn. Aj máná gejn ij la diagnávssá mav diehtep soajtti hállamgielajn vájvástuvvat. Skihpudagáj jali vaháguvvama diehti soajtti máná, nuora ja állessjattuga hállamgielav masset.

Vájku máná ij buvte sáhkadit, de ij dat merkaha sán ij gielav dádjada. Máná gal ádå dádjadusájt áttjudi gá bágojt adni. Danen dárbahti máná gejn li gássjelis-vuoda hállamgielajn duodde viehkev ja doarjjagav árrat.

Jus diedá mánán máhtti sjaddat hásstalusa hállamgielajn, de la ájnas nav árrat gá vejulasj, sunji vaddet vejulasjvuodájt gáktu ávddánbuktet. Moaddásiida soajtti merka sáhkadahttiin ávkken juo riegádime rájes. Ane merkájt degu; bárrát, lijkkut, ládje, tjihtje. Dá gáhtjoduvvi «Babymærkkan».

Máná diagnávsá dagi, soajtti aj hállamgielajn vájvástuvvat. Ságasta mánáigárdijn jali varresvuodastasjávna jn jus ietjat máná giellaávddánime badjel juorrula. Jus máná le 20-24 mánuk ja ij la ájn bágov moalgedam, jali sujna li dássju gallegasj bágo, de la muddo viehkev ádnót.

Nágina máhtti logopedas buorre viehkev oadtjot hállamgiela gáktuj, iehtjádijda soajttá viehkken sihke logopeda ja doarjja ietjá láhkáj jiednadit.

Ietjá jali duodde guládallam (IDG)

Máná sihti ságastit moadda vidjurij birra, aj dakkir ássij birra majt mij állessjattuga ep la ájádallam. Soajttá sijá mielas juoga la suohtas, baludis jali imálasj. Juoga mav vuojnni, mij iektu dáhpáduváj jali majt li mánáigárden vásedam. Váj galggá máhttet dáv gaskostit, de hæhttuji máná gudi e hállamgielav buvte, oadtjot ietjá vejulasjvuodajt. Guládallat ietjá láhkáj gá hállamgiela baktu gáhtjoduvvá ietjá ja duodde guládallam ja oaneduvvá IDG.

IDG la juohkka diŋŋa mij viehket náginav buorre láhkáj guládallat gá dábalasj guládallamvuoge e dájma.

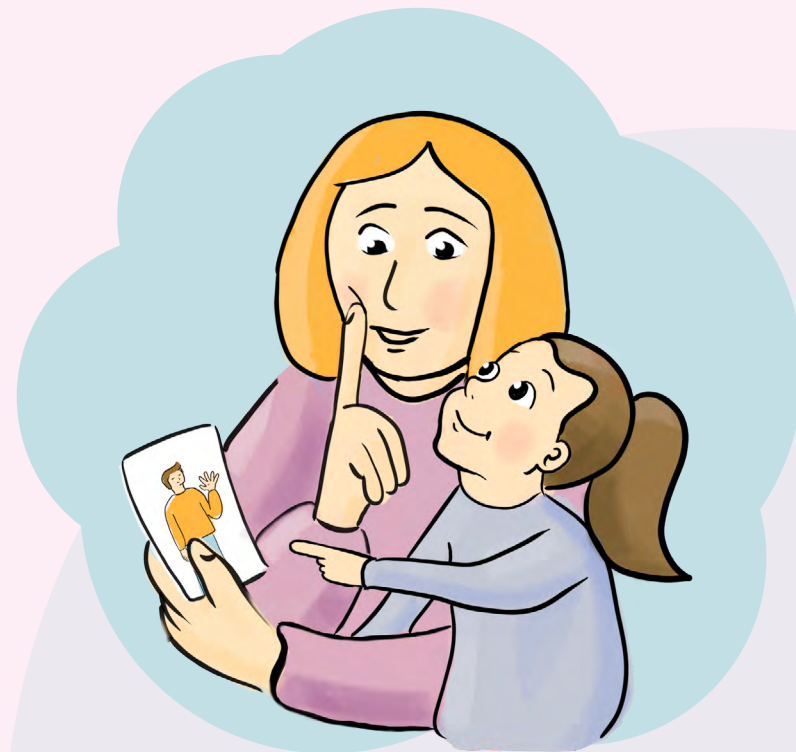
Rijkagasskasasj dutkama milta árvvedip birrusij 1% álmugis dárba IDG. Dat merkaj juohkka jage rieadá gaskan 500 ja 600 máná Vuonan gudi dárba IDG.

Guládallamvuohke

Moadda máná máhti oahppat adnet ietjá guládallamvuogijt. Guládallamvuoge ma máhti doarjjot jali hállamgiela sadjáj boahdet li duola degu giehtamerka, gávva, gráffalasj symbávlá jali konkriehta.

Buojkulvis: *Ola le guovte jagák ja sujna li alvos gássjelisvuoda labudit. Gæhttjá tjavgga nágin girjjáj mij la bievden ja ieddne dádjat Ola sihtá galggaba láhkát. Ieddne giejggi gráffalasj symbávláj suv guládallamgirjen mij merkaj «girje» madi javllá: «Sídá gus girjev láhkát?» Ola æddnásis gæhttjá, mǵjåt ja nivket.*

Æjgáda ja lagámusá li álu tjiehpe máná rumárgielav dádjadittjat. Tjállet máná rumárgielav, degu labudimijt, mimihkav ja jienajt ja ma da merkahi, luluj ávkken váj mánná dábddá ietjáda aj suv dádjadi, degu mánájárruhin.

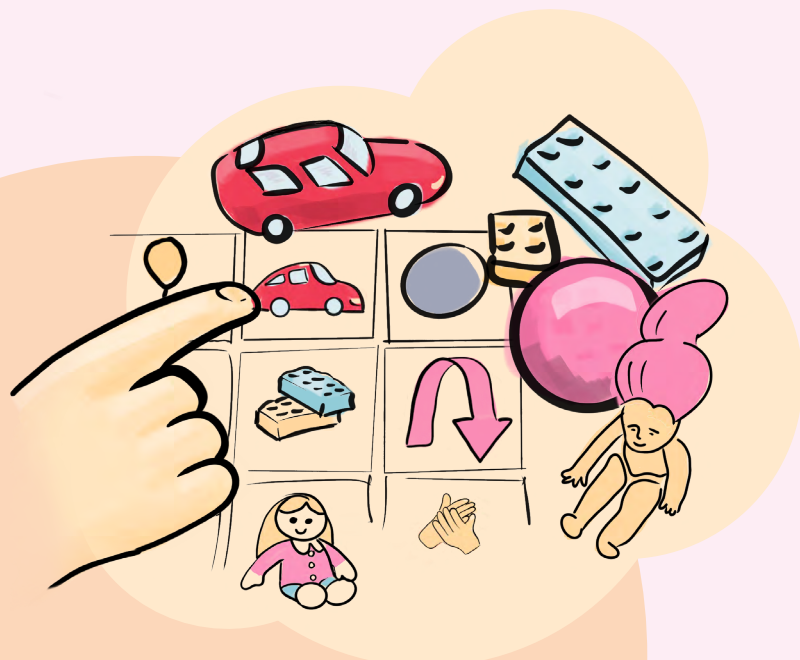

Moaddása juorruli mánná ij ságastahttjá jus adná duola degu giehtamerkajt. Ietjá guládallamvuogijt adnet ij mánáv hiereda hállamgielav ávddánimes. Dat sjaddá farra buorre doarjjagin jus mánná le vehi manjunam hállamgiela ávddánimen.

Guládallamdoarjja

Váj galggi dádjadit ja iehtjádijs dádjaduvvat, de soajttá máná dárbahti duola degu sihke viehkkegielav ja guládallamdoarijagav.

Guládallamdoarjja máhtta liehket materiála symbávlá, giejjgimtáblllo, guládallamgirjje jali elektrávnálasj hállammasiijnna gráffalasj symbávlá.

IDG: av adnet

Máná gudi oahppi sáhkadit, oahppi dav danen gá
li iehtjádij siegen gudi aj sáhkadi. Sæmmi láhkáj
hæhttuji máná gudi galggi oahppat adnet IDG:av
vuojnnet ja gullat iehtjádijt gudi adni ja dádjadi
guládallamvuogev.

Jus diedá ietjat mánán la diagnávssá man diehti soajtti gássjelisvuoda hállamgielajn, de oajvvadi IDG:ajn álget nav jáhtelit gá vejulasj. Árra rahtjam la ájnas máná giellaávddánibmáj vájku dal mánán sjaddá dárbbu IDG:aj iellemav miehtáj jali nágin gaskav hállamgiela ávddánahtediin.

Mánájn guládallat ietjá láhkáj gá sáhkadit sjaddá ienemus æjgádijda ádås ja amás. Dalloj æjgát dárbaĵ sihke diedoĵt, rádijĵ ja baĵádallamav.

Gánná máhtáv viehkev oadtjot?

Jus juorrula ietjat máná giellaávdđáime badjel, de máhtá bájkálasj varresvuodastasjávnnájn guládallat. Jus mánná la mánájárruhin de máhtá sijáj ságastit. Sihke mánájárruhin ja varresvuodastasjávnnájn máhtti máná giellaávdđáime birra. Máhtti rádodit ja bagádallat ja dábddi suohkana Pedagogálgálasj psykolávvggálasj dievnastusáv (PPT).

PPT: an li fáhkaulmutja gudi ednagav máhtti máná ávdđáime birra, ja máhtti dujna rádudallat. PPT galggi árvustallat jus mánná dárbaž sierra-pedagogálgálasj viehkev. Jus PPT:an ij la nuoges máhtudahka IDG birra, de máhtti habilitierimdievnastusájn válldet aktijvuodav, jali stáhta sierrapedagogálgálasj doarjjagijn, Statped.

Dáv máhtá dahkat

Jus duv mánná ij la ájn ságastahttjám, ja soajttá lihpit tjielgadimev vuorddemin, de máhtá álov iesj dahkat. Dála báhti nágin oajvvadusá majt máhtá dahkat máná giellaávdđáimev stimulieritjit:

Gehtja massta mánná berus. Bieja bágojt, ja sáhkada dan birra massta vuožná mánná berus. Sáhkada dan birra majna gillu ja ságasta mánájn duola degu gá sujtti jali viehkeda suv, ja gá aktan stáhkabihtte.

Guládallam la ienep gá ber jiedna. Ane muodov, vuoseda ja gievggi sáhkadattijn mánájn, ja bieja bágojt dasi majt jáhká sán gæhttjal subtsastit muodojn, rubmahijn jali jienaj baktu. Gá mánná vuožnná suv dádjada, de vil ienebu mávtástuvvá guládalátjit, vájku mánán li gássjelisvuoda hállamgielajn.

Girje li ájnas vuohke ádå bágojt áhpatjit. Lågå mánnáj, ja ságasta sujna girrij ja daj sisano birra. Lávllom, rijma ja gáritjisá aj máná giellaávdđáimev nanniji. Aktan láhkát gráffalasj symbåvlåj.

Ienep diedo IDG birra

Máhtá ienebut lánhkát ietjá
ja duodde guládallama birra
Statped næhttabielijn
www.statped.no/ask

Addnij organisa- sjávnna

ISAAC la rijkajgasskasasj
sebrulasjorganisasjávnná mij
barggá buoredimijn guládalla-
mvejulasjvuodajt mánájda ja
nuorajda alvos guládallamvájvijn.
ISAAC Vuonan li sierra
næhttabiele diedoj, fáhkatevstaj,
nævoj ja sválldasij kursajda ja
ájjgeguovddelis ádásij IDG birra
dáppe: www.isaac.no

